

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา หลักการและเหตุผล

การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา แม้ว่าภาคเกษตรจะมีบทบาทสำคัญทั้งในมิติของการผลิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านอาหารและเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ รวมถึงเป็นฐานการผลิตที่สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการค้าและการส่งออกสำหรับการผลิตและบริการอื่นๆ แต่ความเข้มแข็งและความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตรกลับมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียนที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกรรายย่อย แนวทางการพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยส่งเสริมที่สามารถสนับสนุนการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อลดผลกระทบจากปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับภาคการเกษตร และความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงานชีวภาพของประเทศ อาทิเช่น พัฒนาการองค์ความรู้และการส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น (คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันภาครัฐจะมีนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนการผลิตของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าทาง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านและทรัพยากรในท้องถิ่นมาพัฒนาผลผลิตเข้าสู่กระบวนการเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าของชุมชน (ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล, 2555) ซึ่งการพัฒนาผลผลิตของสินค้าของชุมชนดังกล่าว ถือเป็น การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อชุมชนให้สามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนได้อย่างยั่งยืน

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเพาะเห็ดหูหนูที่ 4 บ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 14 คน โดยมีลักษณะในการดำเนินการคือเป็นการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านที่มีการรวมตัวกันในช่วงที่ว่างจากการทำการเกษตรได้มาปลูกเห็ดเพื่อสร้างรายได้ช่องทางหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเห็นผลสำเร็จของงาน โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อ 4-5 ปีก่อน โดยเริ่มจากการปลูกเห็ดฟาง แต่ด้วยอุณหภูมิและสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย ทำให้ได้ผลผลิตน้อยกว่าที่ลงทุน หรือที่เรียกว่าไม่คุ้มทุนนั่นเอง ทางกลุ่มแม่บ้านจึงหันมาเพาะปลูกเห็ดนางฟ้าที่ดูแลงานกว่า โดยมีการจัดตารางเวรในการดูแลเห็ด วันละ 2 คน มีหน้าที่รดน้ำดูแล และเก็บเห็ดขาย ทางกลุ่มเพาะเห็ดได้รับเงินทุนจาก อบต.โพธิ์ชัย มาเป็นทุนในการริเริ่ม จนสามารถขายเห็ดนางฟ้าจนเกิดผลกำไร และนำมาปันส่วนให้กับสมาชิก ปีละ 3,000-4,000 บาท ต่อคน นับว่าเป็นอาชีพที่น่าสนใจ

สำหรับการลงพื้นที่ในการพูดคุยระหว่างชุมชนและกลุ่มของทีมนักวิจัย จะสังเกตได้ว่า พบปัญหาของสินค้า คือ เห็ดนางฟ้ามีราคาซื้อขายต่ำ หรือการนำไปขายที่ตลาดในจำนวนมากๆ กลับโดนพ่อค้าคนกลางในการกดราคาให้กิโลกรัมละ 40 บาท ทำให้สมาชิกกลุ่มเพาะเห็ดมีผลกำไรที่น้อยกว่าที่ควรจะได้ ทางสมาชิกกลุ่มเพาะเห็ดจึงได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเอง โดยทางกลุ่มนั้นต้องการที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของตนเอง โดยใช้วิธีการแปรรูปเห็ดนางฟ้า ให้ได้ราคาที่สูงกว่าการขายเป็นเห็ดดอก ทางประธานกลุ่มก็ได้เสนอว่า ต้องการปลูกเห็ดที่มีความหลากหลายชนิดให้ตรงตามฤดูกาล เช่น เห็ดขอนขาวปลูกในฤดูร้อนจะได้ผลผลิตมาก และราคาดี เป็นการสร้างรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นของสมาชิก ซึ่งทางกลุ่มสมาชิกนั้นเป็นกลุ่มที่มีความสามัคคีในการเพาะเห็ด และให้ความร่วมมือกับนักวิจัยเป็นอย่างดี ส่งผลให้กระบวนการทำงานของโครงการนี้เป็นไปอย่างราบรื่น

ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน รวมทั้งสามารถพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของชุมชนได้ อันจะส่งผลต่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกวนพะยอม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัยนี้คือ สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มสมาชิก จนมีรายได้เสริมจากการสร้างอาชีพ และสามารถเป็นต้นแบบให้กับหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกวนพะยอม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้านการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ยุทธศาสตร์ข้อที่ 3 ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ข้อย่อยที่ 3.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิต

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเพิ่มมูลค่าสินค้าเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

(Problems)

1. ไม่ทราบบริบทชุมชนของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
2. ไม่ทราบข้อมูลสินค้าและมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
3. ไม่มีการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

(Process)

1. เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาสินค้าและมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

(Outcome)

1. ได้ข้อมูลบริบทชุมชนของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้ข้อมูลสินค้าและมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
3. เกิดกระบวนการเพิ่มมูลค่าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

(Goal)

1. เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน สถาบันศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
2. ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาและมีการเพิ่มมูลค่าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ของชุมชนอย่างยั่งยืน
3. ชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4

รูปภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาสินค้าและมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

2. เป้าหมายของโครงการ

1. ได้ข้อมูลบริบทชุมชนของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้ข้อมูลสินค้าและมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
3. ได้กระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

3. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มเพาะเห็ดหมู่ที่ 4 บ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 14 คน โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีอาชีพอย่างชัดเจน และมีความต้องการในการพัฒนาอาชีพของตนเองอย่างชัดเจน
2. พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ดหมู่ที่ 4 บ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับ/ความต่อเนื่องยั่งยืนของโครงการ

4.1 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้บริบทชุมชนของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้สภาพปัจจุบันปัญหา และแนวทางในการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม
3. ได้กระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม

4.2 ความต่อเนื่องยั่งยืนของโครงการ

1. การเรียนรู้ต่อเนื่องของกลุ่มสมาชิกในโครงการและมีการขยายผลไปยังกลุ่มอื่น ๆ เพิ่มขึ้น
2. เกิดการพัฒนาด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม
3. เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนของทักษะด้านกระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าที่มีในกลุ่มสมาชิก
4. การเป็นชุมชนต้นแบบด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม

5. นิยามศัพท์

การเพิ่มมูลค่า หมายถึง การนำเทคนิคหรือวิธีการที่ชุมชนได้ นำมาใช้ในการผลิตหรือการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร เพื่อให้สินค้านั้นมีราคาสูงขึ้นและสามารถจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน

พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระหว่างมิติต่างๆ ทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มแม่บ้านที่กลุ่มเพาะเห็ดบ้านโพธิ์ชัย หมู่ 4 ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม